

ЦІЛІ В СТРУКТУРІ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Леврінц Маріанна Іванівна
м. Берегово

У статті здійснено аналіз цілей та намірів майбутніх вчителів іноземних мов, які є важливою складовою мотивації професійно-педагогічної діяльності. Зроблено спробу застосування доробку теорії постановки цілей у площині дослідження професійного становлення педагогічних працівників. Вивчення цілей дозволяє ближче підійти до розуміння сутності навчально-професійної діяльності майбутніх педагогів та виконує прогностичну функцію. Перспективним напрямком подальших досліджень у даному розрізі є вивчення умов ефективної постановки навчально-професійних цілей студентами, які сприятимуть їх особистій умові та професійному саморозвитку.

Ключові слова: цілі, теорія постановки цілей, майбутній вчитель, мотивація

Вивчення професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників не є повним без аналізу цілей та намірів суб'єктів професійної діяльності, позаяк цілі є прямою проекцією професійної і навчальної мотивації, визначаючи спрямування та інтенсивність будь-якої діяльності.

Цікавим в контексті дослідження професійно-педагогічної та навчальної мотивації є теорія цілепокладання, яка дозволяє вивчати вектор руху та, певною мірою, якість професійного становлення. Вивчення постановки цілей як мотиваційного чинника представлене у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як С.Занюк, Н.Хмель, Ю.Швалб, Е.Локе, Г.Латам, К.Мосхолдер і т.д. [1; 2; 8; 9; 10]. Наразі триває пошук можливостей застосування доробку даної мотиваційної теорії у сфері підготовки фахівців педагогічного напрямку.

Мета нашого дослідження полягає у здійсненні аналізу професійних цілей майбутніх вчителів іноземних мов, як основного керуючого механізму їх професійного становлення (на прикладі студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ракоці Ференца II).

У загальнонауковому розумінні, ціль виступає в якості мотиву діяльності, виражаючи її бажаний результат та спосіб досягнення.

Основоположними для теорії постановки цілей є категорії потреби та мети як основних пускових механізмів людської діяльності. Тобто, потреби виконують роль цілей, на досягнення яких спрямовані зусилля індивіда. Цілі спрямовують та підтримують залучення індивіда до виконання певного завдання [9, с. 157-189].

Характерними ознаками цілей є змістовність та інтенсивність [9], тобто їх специфіка, рівень складності і т.д. та процес визначення мети, спосіб її досягнення, рівень домагань та докладених зусиль.

На думку Е.Локе та Г.Латам, цілі керують діяльністю за допомогою чотирьох механізмів. По-перше, цілі визначають спрямованість діяльності, сприяють концентрації уваги та зусиль на її досягнення. Для прикладу, студенти працювали більш цілеспрямовано над завданнями, виділеними як цілі навчання, на відміну від нецільових завдань [11, с.706]. По-друге, цілі виконують енергійну функцію. Ускладнені цілі змушують індивідів затрачати більше зусиль, ніж цілі, досягнення яких не є складним. По-третє, цілі проявляються у наполегливості. Індивіди працюють старанніше та довше, за умови необмеженості у часі та достатнього рівня складності цілей [7, с.260-264]. По-четверте, цілі мають безпосередній вплив на діяльність, виявляючись у її активації, більшій допитливості та виборі ефективних стратегій досягнення мети.

У спробі пояснити співвідношення між цілепокладанням та мотивацією, вчені дійшли наступних висновків. Для того, щоб мета призводила до активації діяльності, індивід повинен зробити чіткі наміри щодо необхідності її досягнення [10], оскільки без

цього мета сама по собі не може впливати на продуктивність виконання завдання.

Багато вчених вказують на взаємозалежність між чітко окресленими цілями та рівнем ефективності виконання завдання [3; 10]. Чітко сформульована мета сприяє інтенсивному виконанню завдання, оскільки індивід реальніше може оцінити зусилля, які йому необхідно докласти для досягнення бажаного. Вона також формує почуття власної компетентності, оскільки індивід може порівняти свої досягнення із чіткою системою цілей та відчувати задоволення, гордість за досягнуті успіхи.

Наступний фактор, який має опосередкований зв'язок із мотивацією, – це складність визначеної мети. Занадто спростовані завдання, так само як непосильно складні завдання, які неадекватно співвідносяться із уявленнями індивіда про власні можливості, знижують рівень мотивації [13, с. 281-303].

Дані дослідження К. Ботеріл [4] дають можливість простежити вплив способу цілепокладання на мотивацію. Як з'ясувалось, завдання достатньої складності та чітко окреслена мета є потужними чинниками продуктивності виконання завдання. Крім того, вчений виявив, що дані чинники дають найкращі результати за умови їх співвіднесеності з цілями групи.

У багатьох працях підкреслюється важливість керованого цілепокладання. Так, К. Мосхолдер [12, с.202-210], пояснює, що таким чином можна зацікавити індивідів із низьким рівнем мотивації до процесу виконання завдань.

Для підкріплення дії цілепокладання необхідним є зворотний зв'язок, який допомагає індивіду оцінити достоїнства та недоліки власної діяльності [11, с. 125-152]. Зворотний зв'язок також сприяє збалансуванню очікуваного індивідом ступеню успішності та встановленого посередником, в ролі якого може виступати викладач, або будь-яка інша кваліфікована особа [5, с. 345-361].

Перейдемо до вивчення професійних цілей та намірів майбутніх вчителів іноземних мов, які справляють вагомий вплив на процес професійного становлення. Дослідження проводилось за участю 84 студентів 1-4 курсів, представників угорської етнічної меншини, які навчаються в Закарпатському угорському інституті імені Ракоці Ференца II за напрямом підготовки „Філологія (англійська мова і література)” у 2012/2013 навчальному році.

За інструмент дослідження було взято методика С. Джізес [6], розроблену на засадах мотиваційних теорій типу „очікування-цінність” (expectancy-valence). Головним завданням методики є вивчення професійних цілей шляхом врахування їх корисності та шансів реалізації у професійній діяльності працюючими та майбутніми вчителями. Дані представлено у таблиці 1.

Таблиця 1.
Професійні наміри майбутніх вчителів англійської мови

Оберіть одне з тверджень, яке найточніше визначає ваші професійні наміри:	%
1.Я хочу залишатись вчителем протягом всієї кар'єри	19
2.Я хочу спочатку попрацювати вчителем, але з часом, можливо, зміну професію	45
3.Я не хочу працювати вчителем	36

Дослідження показало, що для студентів іноземного відділення характерна досить негативна професійна установка. Із даних таблиці випливає, що тільки 19% респондентів чітко визначилися у своїх професійних намірах.

У таблиці 2. відображено результати вивчення професійних цілей майбутніх учителів іноземної мови.

Особливості професійних цілей майбутніх учителів іноземної мови

Як майбутньому вчителю, для мене справді важливо ...	Неважливо		Досить важливо		Важливо		Дуже важливо	
	%	Рангове місце	%	Рангове місце	%	Рангове місце	%	Рангове місце
1.стати хорошим фахівцем	-		3,5	11	55	7	41,5	5
2.добре почуватись	-		12	9	48	12	40	6
3.якомога краще виконувати свої обов'язки	4	3	19	5	61	6	16	20
4.досягти хороших результатів та успіхів у роботі	-		19	5	55	7	26	12
5.отримувати професійне задоволення	-		4	10	77	1	19	19
6.бути сучасним	-		13	8	61	6	26	12
7.вміло передавати знання	-		16	6	51,5	9	32,5	8
8.бути товаришем своїх учнів	10	2	40	2	25	15	25	13
9.налагодити добрі стосунки з учнями	-		16	6	40	14	44	4
10.готувати учнів до життя	3,5	4	3,5	11	63	5	30	11
11.щоб учні вчилися	-		-		74	2	26	12
12.сприяти покращенню якості навчання	3	5	13	8	52	8	32	9
13.навчати учнів	-		-		52	8	48	2
14.допомагати учням	-		3,5	11	48	12	51,5	1
15.допомогти учням відчутти, що вони досягли успіхів	-		3,5	11	51,5	9	45	3
16.щоб учні мали приємні спогади про мене	-		40	2	50	11	10	22
17.щоб учні отримали всебічний розвиток	-		19	5	68	3	13	21
18.вміти навчати учнів у цікавій формі	-		19	5	45	13	36	10
19.щоб вчительська професія отримала належне визнання	-		30	4	64	4	6	24
20.щоб освіта була доступною всім	-		42	1	51,5	9	6,5	23
21.працювати в сприятливих умовах у школі	4	3	15	7	55	7	26	12
22.працювати в класі з невеликою кількістю учнів	13	1	34	3	40	14	13	21
23.щоб учні мали кращі умови навчання	-		19	5	51	10	30	11
24.мати фінансову стабільність	-		19	5	48	12	33	7

1-7 – компетентність, успіх, професійне задоволення

8-18 – стосунки з учнями

19-24 – умови місця роботи

Які професійні цілі дана категорія майбутніх учителів буде намагатись втілити в життя, випливає з даних таблиці. Аналіз згрупованих кластерів свідчить, що найвищий коефіцієнт „корисності” отримали професійні цілі налагодження добрих стосунків з учнями. Отже, для студентів ЗУІ характерним є гуманістичний тип спрямованості, що є сприятливою умовою формування професійної мотивації.

Друге рангове місце посідає кластер професійних цілей, який виражає важливість та ймовірність досягнення успіху в педагогічній кар'єрі, компетентність та професійне задоволення. Умови майбутнього місця працевлаштування ще не привертають особливої уваги студентів.

Ранжування виділених професійних цілей виявило, що студенти понад усе прагнуть отримувати професійне задоволення та мати стараних учнів. Допомога учням, їх навчання та досягнуті академічні успіхи, добрі стосунки з дитячим колективом, всебічний розвиток та підготовка їх до життя є тим ядром, навколо якого згрупувались решта професійних цілей опитаних. Студенти також прагнуть досягти високого рівня професіоналізму, професійного зростання, самовдосконалення та успіхів у роботі. Особливого значення опитані надають отриманню належного ви-

знання вчительської професії, одному з факторів, який відлякує молодь від школи.

Аналіз вільних висловлювань студентів дозволив зробити деякі узагальнення. Важливими професійними цілями студентів є:

- 1) навчання учнів та передача знань;
- 2) поглиблення власних знань та розширення загального кругозору;
- 3) налагодження добрих стосунків з учнями;
- 4) навчання учнів у цікавій формі;
- 5) повага учнів, колег, батьків;

Підсумовуючи результати дослідження зазначимо, що вектором руху професійного становлення майбутніх учителів іноземних мов, в ролі якого виступають професійні цілі, є спрямованість на особистість учня, професійне зростання та саморозвиток. Для опитаних характерним є гуманістичний тип спрямованості, що є сприятливою умовою формування професійної мотивації.

Вивчення цілей дозволяє ближче підійти до розуміння сутності навчально-професійної діяльності майбутніх педагогів та виконує прогностичну функцію. Отримані дані дослідження вказують на ті аспекти професійної підготовки, які узгоджуються із особистими цілями студентів та завданням підготовки педагогічних кадрів у системі вищої освіти. Перспективним напрямком подальших досліджень у даному розрізі є вивчення умов ефективної постановки навчально-професійних цілей студентами, які сприятимуть їх особистісному та професійному саморозвитку.

Література та джерела

1. Хмель Н.Д. Психологические условия интериоризации целей в учебной деятельности: дис. ... канд. психол. наук / Н.Д. Хмель. – Одесса, 1994. – 220 с.
2. Швалб Ю.М. Психологические модели целопологания / АПН Украины. Институт психологии им. Г.С.Костюка / Ю.М.Швалб. – К.: Стило, 1997. – 240 с.
3. Bandura A. Self-efficacy : The exercise of control / A.Bandura. – New York : W.H.Freeman, 1997. – 604 p.
4. Botteril C. Goal setting and performance on an endurance task. Paper presented at the conference of the Canadian Association of Sports Science / C.Botteril. – Winnipeg, Manitoba, Canada, 1977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coachsci.sdsu.edu/csa/vol22/botteril.htm>
5. Ilgen D. R. Satisfaction with performance as a function of the initial level of expected performance and the deviation from expectations / D.R. Ilgen // Organizational Behaviour and Human Performance. – 1971. – N 6. – P.345-361
6. Jesus S.N. Teachers' and preservice teachers' professional goals and motivation. Paper presented at the 18th Annual Conference of the Association for Teacher Education in Europe, June / S. N. Jesus. – Lisbon, 1993.
7. LaPorte R. Role of performance goals in prose learning / R.LaPorte, R.Nath // Journal of Educational Psychology. – 1976. – Vol.68. – P. 260–264.
8. Latham G.P. Implications of goal-setting theory for faculty motivation. In Bess J.L. (ed.) Teaching well and liking it : Motivating faculty to teach effectively / G. P. Latham, S. Daghighi, E. A. Locke. – Baltimore : John Hopkins University Press, 1997. – P.42-125
9. Locke E.A. Toward a theory of task motivation and incentives / E.A.Locke // Organizational behaviour and human performance. – 1968. – N3. – P. 157 – 189.
10. Locke E.A. A theory of goal setting and task performance / E.A.Locke, G.P.Latham. – Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1990. – 544 p.
11. Locke E.A. Goal setting and task performance: 1969-1980 / [E.A.Locke, K.N.Shaw, L.M.Saari, G.P.Latham] // Psychological Bulletin. – 1981. – Vol.90. – P.125-152

12. Mossholder K.W. Effects of externally mediated goal setting on intrinsic motivation: A laboratory experiment / K.W. Mossholder // Journal of Applied Psychology. – 1980. – Vol.65. – P.202-210
13. Steers R.M. The role of task-goal attributes in employee performance / R.M. Steers, L.W. Porter // Psychological Bulletin. – 1974. – Vol.81. – P. 434 – 452.

В статті аналізуються цілі і намерення майбутніх учителів іноземних мов, які є важливою складовою частиною мотивації професійно-педагогічної діяльності. Спроба застосування деяких наукових досягнень теорії постановки цілей в області дослідження професійного становлення майбутніх педагогів. Вивчення професійних цілей майбутніх фахівців дозволяє глибше вивчати особливості їхньої навчально-професійної діяльності.

Ключові слова: цілі, теорія постановки цілей, майбутній учитель, мотивація

The article is devoted to the analysis of goals and intentions of prospective foreign language teachers as an important component of professional motivation. An attempt has been made at applying findings of the goal-setting theory in the field of teacher education research. The study of pre-service teachers' goals suggests deeper insight into their learning and professional activity.

Key words: goals, goal-setting theory, prospective teachers, motivation

УДК 37.048.45

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї У ПРОФОРІЕНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ З УЧНЯМИ

Лещук Галина Василівна
м. Тернопіль

Теоретичні засади налагодження співпраці між школою та сім'єю в процесі профорієнтаційної роботи, розглянуті в статті, дозволили виявити основні проблеми та труднощі, притаманні цьому процесу, охарактеризувати дотичні до проблеми професійного вибору сфери впливу батьків та педагогів, окреслити пріоритетні напрями та форми взаємодії між вчителями, психологами, соціальними педагогами та батьками, спрямовані на ефективне вирішення завдань професійного самовизначення учнів, визначити перспективи подальшої взаємодії школи та сім'ї, головним завданням якої є сприяння усвідомленому професійному вибору дітей.

Ключові слова: профорієнтаційна робота, професійне самовизначення, професійний вибір.

Вступаючи в активне самостійне життя, кожне молоде покоління вирішує для себе проблеми життєвого, професійного і соціального вибору. Професійне самовизначення в сучасному світі виступає найважливішим аспектом особистісного розвитку і повноцінної життєдіяльності людини. Традиційні способи професійної орієнтації, поширені в стабільному суспільстві, стають неефективними в умовах економічної і соціальної нестабільності українського суспільства в умовах складного процесу становлення ринкових відносин у сфері праці й освіти. Тому результатом професійного самовизначення школярів у сучасних умовах має стати готовність до професійного і кар'єрного зростання, а також освіти упродовж усього життя, здатність самостійно ставити цілі та визначати етапи їх досягнення, оптимально використовуючи при цьому наявні ресурси. Найважливішою метою комплексної соціально-педагогічної діяльності із залученням школи та сім'ї є надання допомоги учням у правильній побудові життя і реалізації професійних планів.

Різним аспектам профорієнтаційної роботи у школі присвячені наукові праці Ю. Гільбуха, В. Єндальцева, М. Захарова, Л. Йовайші, Є. Клімова, Н. Побірченко, В. Сахарова, В. Симоненко, М. Скаткіна, Д. Сметаніна, Б. Федоришина, С. Чистякової. Проблема професійного самовизначення досліджувалася К. Абульхановою-Славською, Л. Божович, В. Бодровим, О. Бондарчук, Н. Воляннюк, М. Гінзбургом, Л. Карамушкою, П. Лушиним, О. Киричуком, І. Коном, Т. Кудрявцевою, М. Пряниковим. Проблема професійного вибору школяра є ключовою у наукових доробках О. Вітківської, Е. Головахи, Г. Костюка, О. Турініної, П. Шавіра, В. Ярошенка та інших.

Мета дослідження: дослідити особливості взаємодії школи та сім'ї у профорієнтаційній роботі з учнями.

Людина не народжується особистістю, вона стає нею в про-

цесі соціалізації, тобто засвоєння суспільного життя і трудового досвіду. Хронологічно першим і одним з найбільш впливових факторів формування особистості є сім'я. Як соціально організоване об'єднання людей сім'я в своїх проявах і функціях не обмежується лише рамками сумісної життєдіяльності її членів, а знаходиться в тісному зв'язку з різними сферами і сторонами суспільного життя. Ці дві найбільш важливі форми буття сім'ї у науковій літературі прийнято позначати поняттями «соціальний інститут» і «мала соціальна група». Поняття «соціальний інститут» розкриває роль сім'ї в суспільстві та її взаємозв'язок з соціальною макросистемою. Поняття «мала соціальна група» визначає систему міжособистісних відносин в сім'ї. Не дивлячись на відносну автономію та якісні відмінності цих форм, викликані різними рівнями відносин (у одному випадку – індивіда та сім'ї, в іншому – суспільства та сім'ї), вони існують як дві складові єдиного цілого [3, с. 98]. При цьому інституційна форма буття сім'ї, що виражає її безпосередній зв'язок з суспільством, багато в чому визначає структуру й особливості внутрішньо сімейних відносин, тобто накладає відбиток на функціонування сім'ї як малої соціальної групи. З цієї точки зору умови сім'ї розглядаються як мікросоціальне середовище, в якому починається соціалізація дитини. Крім сім'ї, провідним соціальним інститутом, що суттєво впливає на процес формування особистості, є школа. Навчання в загальноосвітній школі є необхідною умовою подальшої соціалізації дитини. Школа як соціальний інститут, з одного боку, виконує певні статусні функції, а з іншого боку, представляє мікросередовище з певною системою міжособистісних відносин, відмінних від сімейних взаємин [2].

Не менш важлива роль сім'ї й у вирішенні профорієнтаційних завдань. Участь сім'ї як соціального і виховного інституту підкреслює подвійність профорієнтації – як проблеми суспільної та педагогічної. У сім'ї формується відношення дитини до праці, необхідні навички й уміння. Залучаючи дітей до різної діяльності в час дозвілля, організовуючи відвідини виставок, музеїв, розмовляючи з дітьми про свою професійну діяльність, а також близьких людей, родичів, батьки знайомлять дітей з різними професіями, дають можливість розширити коло своїх інтересів, спробувати свої сили в різних видах трудової діяльності.

Величезну допомогу батьки можуть надати у вирішенні проблем професійної орієнтації, якщо допоможуть дітям і підліткам в зборі необхідної інформації як про свою професію, так і про ті професії, якими діти цікавляться. Дана інформація може включати:

- загальні відомості про професію;
- характеристику процесу праці;
- санітарно-гігієнічні умови праці;
- психофізіологічні вимоги професії до людини;